

קרנבל החיות

מאת קמיל סן-סנס (9.10.1835-16.12.1921)

על המלחין

קאמיל סן-סנס נולד בפריז, ומיום מות אביו גדל בחיק אמו ודודתו; שתיהן גילו את כישוריו המוסיקליים והחלו ללמדו פסנתר החל מגיל שלוש. בהיותו בן עשר הופיע בקונצרטים בביצוע יצירותיהם של מוצרט ובטהובן.

קאמיל סן סנס הצטיין בלימודים הכלליים, ועד אחרית ימיו המשיך להתעניין בארכיאולוגיה, בפיסיקה, ספרות ואמנויות התיאטרון והציור.

בגיל שלוש- עשרה למד נגינה בעוגב בקונסרבטוריון של פריז, ובגיל שש- עשרה למד שם זמרה, ליווי והלחנה. הוא החל בכתיבת יצירות למגוון רחב של צורות והרכבים, וזכה בפרסים ובפטרונות של מלחינים גדולים כמו גונו, רוסיני וברליוז.

כשהתמנה לנגן עוגב של כנסיות ידועות, שמע ליסט את נגינתו ואת אילתוריו והכתיר אותו בתואר "גדול האורגניסטים של הדור". נוסף להלחנה ולהופעות כפסנתרן ומנצח ברחבי אירופה, עסק סן-סנס גם בהוראת המוסיקה. הוא היה נערץ על תלמידיו כמורה רב- השראה הפותח אופקים לאמנויות המודרניות, אדם צנוע, חביב ומלא הומור בשיחה כמו גם בהלחנה.

התעניינותו של סן סנס חבקה נושאים רבים: הוא לא נרתע מארגון וניצוח על יצירות של מלחינים שהיו שנויות במחלוקת; פרסם מאמרים רבים בכתיבי עת, לעיתים אף בלשון שנונה וסרקסטית, בענייני מוסיקה. הוא השפיע על חידושים בסגנון המוסיקה הצרפתית כאשר אמץ, בהשפעת ליסט, את ז'אנר הפואמה הסימפונית. את הסימפוניה השלישית הקדיש סן סנס לזכרו של ליסט, חדשים ספורים לאחר מות מורו ורבו. הסימפוניה בוצעה לראשונה בשנת 1886 במקביל לבכורת קרנבל החיות.

סן סנס הקים את "האגודה הלאומית למוסיקה" שעודדה ביצוע יצירות של מלחינים צעירים כדבייסי, פורה, רוול ודיוקא; נוסף לכך גילה עניין ביצירות של מלחיני העבר כבאך, לולי ושארפנטייה, ואף דאג לביצוען.

סגנונו המוסיקלי של סן סנס ממזג שתי מגמות, קרי, שמרנות וחדשנות: בתחום הצורה הוא קרוב למוסיקה הקלסית ולאיוון המאפיין אותה, מידת האיפוק, מהלכים אקורדיים מקובלים ובמקביל אמנות קונטרפונקטית מבריקה; יחד עם זאת הוא מביא ליצירותיו מניחות המזרח והאקזוטיקה, משקלים בלתי שגרתיים, וסגנונות הרמוניות מעניינות.

התזמור של סן-סנס עשיר במצלולים טעוני תיאוריות, הבעת הומור וקריקטורה.

בשנת 1888 הורחק סן סנס מהנהלת האגודה הלאומית למוסיקה; החלטה זו הייתה לחווייה טראומטית עבורו; מאוחר יותר, בשנת 1890 נפטרה אמו. שני הארועים הללו הותירו את סן סנס במצב נפשי קודר ודיכאוני.

הוא החל לתור סביב העולם למחזות מסקרנים לעין המערבית- צפון אפריקה, דרום אמריקה, דרום מזרח אסיה. הוא נהג לכתוב דיווחים על מסעותיו תחת הפסאובדונים סאנואה.

קאמיל סן סנס נפטר באלז'יר; הוא נקבר בפריז, בבית הקברות במונפרנאס לפי כללי הטקס לגדולי האומה.

על היצירה

"קרנבל החיות", המכונה בפי סן-סנס "פנטזיה זואולוגית גדולה", נכתב במשך חודש אחד (פברואר 1886), כאשר סן-סנס שהה בנופש באוסטריה. היצירה נכתבה להשמעה בקונצרט ההיתולי השנתי של הצ'לן צ'רלס לֶפֶק, ויועדה לביצוע ע"י תלמידיו בבית הספר למוסיקה. ביצוע הבכורה של היצירה התקיים ב- 9.3.1886, כאשר סן-סנס עצמו ליד הפסנתר האחד, וידידו לואיס דימר, שהיה גם הוא פסנתרן מעולה, ליד הפסנתר השני. למרות הפצרות מצד תלמידים וידידים, סרב סן-סנס להוציא את היצירה לאור, ולא הרשה לנגן אותה בפומבי. היא בוצעה מספר פעמים בחוג סגור, בפני קרובים וידידים. סן-סנס רצה לשמור על המוניטין שלו כמלחין רציני, ולכן החלק היחיד מן היצירה שיצא לאור בחייו היה הפרק האחרון: "הברבור". בצוואתו אסר המלחין על הוצאה לאור של יצירות אותן לא פרסם בחייו, אך – לשמחתנו – התיר לפרסם את "קרנבל החיות", שהפכה ליצירה הידועה ביותר שלו.

ליצירה 14 פרקים, שכל אחד מהם מוקדש לסוג אחר של חיה (פרט לפרק האחרון המהווה סיכום). השמות וכותרות המשנה סן-סנס נותן לפרקים השונים, וכן ציטוטים מוסיקליים בתוך הפרקים, מעידים על כך שזוהי יצירה סטירית, המכוונת לחברה הפריסאית, ובמיוחד לחובבי המוסיקה שבהם. כדי לשעשע את מאזיניו, משתמש סן-סנס בטכניקות ידועות של בדחנים: הגזמה, הפתעה, ציטוטים, חיקוי והַזְרָה (הצבת הפריט בסביבה לא שגרתית).

פרקי היצירה הם (הכיתוב בסוגריים הוא במקור):

1. מבוא ומצעד מלכותי של האריה - Introduction et March Royale du Lion
2. תרנגולות ותרנגולים - Poules et Coqs
3. ערודים (חיות מהירות) - Hemiones (Animaux Veloces)
4. צב - Tortoises
5. פיל - L'Elephant
6. קנגורים - Kangaroos
7. אקווריום - Aquarium
8. טיפוסים בעלי אזניים ארוכות - Personages a longues Oreilles
9. הקוקיה במעמקי היער - Le Coucou au fond des bois
10. כלוב צפרים - Voliere
11. פסנתרנים - Pianistes
12. מאובנים - Fossiles
13. הברבור - Le Cygne
14. סיום - Final

קרנבל החיות הינה סויטה, והפרקים עומדים בפני עצמם וניתנים להשמעה עצמאית, אך סידור הפרקים לבטח אינו מקרי. אפשר לראות כי סן-סנס סידר זוגות של ניגודים: האריה המלכותי, שקונה את חשיבותו לא מעט בגלל שאגתו האדירה והנדירה, לעומת התרנגולות המגוחכות המקרקרות כל הזמן; הערודים - חמורי הפרא האפריקנים המהירים עד בלי די לעומת הצב, סמל האיטיות; הפיל הנע בכבדות וביציבות לעומת קפיצותיהם הקלילות והבלתי סדירות של הקנגורים; הדגים השותקים ושומרי הסוד לעומת הרכלנים בעלי האזנים הארוכות והפה המפטפט; הקוקיה החפשית והמתעתעת לעומת הצפרים המתחבטות בכלוב; הפסנתרנים והמאובנים – שניהם סמל לחוסר הבעה מוסיקלית ולמכניזציה של המוסיקה. יוצא דופן הוא הברבור, שאפשר לראותו כקטע רציני ושירתי שנועד לכבד את הצ'לן מארגן הקונצרט. הזוית הראשונה נתמכת ע"י העובדה כי הקטע תפסה זו נסמכת על העובדה כי סן-סנס הסכים להוציא לאור קטע זה בלבד, בנפרד מכל היצירה.

קטע הסיום הוא הקטע היחיד שאינו עומד בפני עצמו, והוא סיכום המכיל ציטוטים מן הפרקים הקודמים. הבחירה במספר קטעים זה נשענת במידה מסויימת על מסורת מוסיקלית המקובלת בסויטות: פרט לפרק המבוא ולפרק הסיום, יש 12 פרקים. שני פרקים ארוכים יחסית לאחרים מחלקים אותם לשתי קבוצות בנות 6 פרקים האקווריום חותם את הקבוצה הראשונה והברבור את השניה.

היצירה נכתבה במקורה ל-11 כלים:

חליל, קלרינט, שני פסנתרים, הרמוניקה של כוסות זכוכית, קסילופון וחמישיית כלי קשת (שני כנורות, ויולה, צ'לו וקונטרבס). התפקיד החשוב ביותר ניתן לפסנתרים. כיום מקובל להחליף את כוסות הזכוכית בגלוקנשפיל, ולנגן את היצירה עם חטיבה מלאה של כלי קשת.

היצירה נכתבה ללא טקסט מלווה. המשורר האמריקני ההומוריסטי אוגדן נאש כתב טקסט מחורז להקראה לפני כל פרק, ומאז נוהגים לבצע את היצירה גם עם קריאת הטקסט.

1. מבוא והמצעד המלכותי של האריה

תזמור: שני פסנתרים וחטיבת כלי קשת.

המבוא

תכונתו הבולטת של המבוא היא שימוש יתר באמצעים היוצרים מתח: על פני שתיים-עשרה תיבות בלבד אנו מוצאים:

* טרמולנדו חרישי בשני הפסנתרים

* תבנית מלודית בת שלשה צלילים בעלת אופי מתוח (כרומטיקה, סיום פתוח בעליה)

* הגדלת המרווח כלפי מעלה

* הצפפה (סטרטו)

* הגברה (קרשנדו) כפולה, גם בכל תבנית וגם לאורך הקטע.

* הדגשה של כל ההרכב יחד, ואחריה הפסקה פתאומית בעלת משך לא ידוע (גנרל פאוזה)

ההגזמה באמצעים דרמטיים בפתיחה של יצירה לא דרמטית בעליל מעמידה אותה באור מגוחך, אך גם יוצרת הרגשה של ציפיה לבאות.

המצעד

פרק זה מורכב משילוב בין שלש תבניות מוסיקליות:

1. מלודיה בת שני פסוקים בלבד, בסולם לה דורי. המלודיה מנוגנת בחלק הראשון של הפרק באוניסון ע"י כלי הקשת, תחילה ברגיסטר נמוך ואחר כך ברגיסטר גבוה, ובחלק השני ע"י הפסנתרים.

2. תבניות דמויות תיפוף בתוף-מצעדים המנוגנות ע"י הפסנתרים :

3. תבנית המדמה את שאגת האריה: רצף טריולות מהירות בקו מתאר קשתי (היוצר אפקט של גליסנדו) תוך הגברה והשקטה בהתאם לעליה ולירידה של קו המתאר. תבנית זו מנוגנת בעיקר ע"י הפסנתרים, אך בהמשך מקבלת חיזוק מכלי הקשת הנמוכים. בחלק השני היא מנוגנת בכלי הקשת.

שלושת החמרים שונים זה מזה בקו המתאר ובמקצב:

<u>מקצב</u>	<u>קו מתאר</u>	
מבוסס על רבעים ושמיניות, בעל אופי ריקודי	גלי, במנעד מצומצם	המלודיה:
תבניות אפייניות לצעידה	צליל חוזר	ה"תיפוף":
טריולות, מעין גליסנדו	קשתי, במנעד רחב	ה"שאגה":

יש חלוקת תפקידים ברורה בין הפסנתרים לבין כלי הקשת: בחלק הראשון כלי הקשת מנגנים את מנגינת המצעד, ואילו הפסנתרים מציעים את התוספות היוצרות את האוירה, כגון התיפוף והשאגה. השאגות, המהוות הדגשות מוסיקליות, מפריעות למצעד ועוצרות אותו מדי פעם.

השאגות מופיעות בחלק הראשון במלואן ובכל הדרך, והן חוזרות ארבע פעמים (בין השאגות יש מעין קריאות התפעלות ע"י אקורדים של כל התזמורת)

בחלק השני ממשיכה התהלוכה בהיפוך תפקידים: הפעם הפסנתרים מבצעים את המלודיה, וכלי הקשת מפריעים באמצעות השאגות. בחלק זה אין צורך בכל כך הרבה מאמץ – מספיקה שאגה מקוצרת, או אפילו רמז לשאגה, כדי להזכיר שלפנינו אריה.

שאגה אחרונה, מלאה ובעצמה מירבית, חותמת את הפרק.

היסודות ההומוריסטיים באים לידי ביטוי בחיקוי הריאליסטי של שאגת האריה ושל תיפוף המצעדים. מבנה הקטע משמש גם תזכורת לכוחו של האריה בפיו ובגינוני הכבוד שמסביבו, אבל לגמרי לא ברור אם יש משהו ממשי מאחורי הרושם החיצוני.

2. תרנגולות ותרנגולים

התזמור: כלי קשת גבוהים (כנורות וויולה), פסנתרים וקלרינט.

פרק זה מבוסס על מוטיב אחד, המוטיב המחקה את קרקור התרנגולות.

אפיוני המוטיב הם חזרה מהירה על צליל, מעין פטפוט שאינו מוביל לשום מקום, ובסופו הדגשה בצליל גבוה, מעין צווחה. הקפיצה אל הצליל הגבוה היא של קוינטה או של טריטון. המוטיב עובר בין הקולות השונים בחיקוי, בסקוונצות ולפעמים בקיצור, עד ליצירת בליל מובן של פטפוט וצווחות. מדי פעם עוצרת את הפטפוט קריאת התרנגול, פעמיים בפסנתר ובפעם השלישית בקלרינט. בפעמיים הראשונות, התרנגולות משתתקות בתדהמה וחוזרות בהדרגה לפטפוט, אך בפעם השלישית הן מתעלמות וממשיכות

בשלהן (בגירסה המקורית ממשיכה בקרקור תרנגולת אחת – הכנור הראשון). אקורד תקיף של הפסנתרים קוטע בפתאומיות את הקרקור.

גם בקטע זה חלוקת תפקידים ברורה: הפסנתרים מגרים את כלי הקשת לקרקור ולפטוט, אך מרגע שהכנורות נוטלים את המוטיב הפסנתרים מנסים להפסיק אותם: תחילה ע"י קריאת התרנגול, ובסוף ע"י הדגשה פתאומית.

אכן, בפרק זה רוב מהומה על לא מאומה. גיבורי הסטירה כאן הם כנראה הולכי רכיל שאינם סוגרים את הפה, או אנשי חברה המפטטים דברי הבל.

3. ערודים – חמורי פרא (חיות מהירות)

תזמור: פסנתרנים באוניסון.

פרק זה מהיר מאד (Presto Furioso). האמצעים המוסיקליים כאן הם מינימליים: מלודיה חד קולית, ברובה סקונדלית, בעוצמה קבועה ובמהירות קבועה, ללא שינויים, ובמקצב של חלקי 16 בלבד. כל אלה חוסמים מראש כל אפשרות להבעה מוסיקלית ומבליטים את המהירות.

קו המתאר של המלודיה גלי, במנעד רחב. בהעדר שינויי מקצב והרמוניה, נעשית החלוקה הפנימית ע"י השינויים באורך הגלים.

The image shows a musical score for Piano (Pno.) in 4/4 time, marked **Presto furioso**. The score is written for a single piano part. The first system shows a treble clef with a melody starting on G4 and moving up, and a bass clef with a rhythmic accompaniment of eighth notes. The second system continues the melody and accompaniment. Dynamics include *f* and *sfz*.

הסטירה בפרק זה היא דקה: המהירות כה מוגזמת וכה בולטת, עד שהמוסיקה הולכת לאיבוד. זוהי כנראה ביקורת על תלמידי הפסנתר של סן-סנס עצמו, המתרגלים מהירות ומשקיעים באימונים טכניים ולא בהבעה המוסיקלית.

4. צב

לאחר הפרק השלישי המהיר עד כדי קוצר נשימה, מפצה סן-סנס את מאזיניו בפרק על סמל האיטיות. הוראת הביצוע - *Andante Maestoso* - מצביעה על האופי הנדרש: לא סתם מתון, אלא מכובד וחגיגי. התזמור: פסנתר אחד וכלי קשת. כלי הקשת מנגנים את המלודיה באוניסון, והפסנתר מלווה ב"עמודי" אקורדים. הדינמיקה לאורך כל הפרק - *pp*. זהו פרק חדגוני למדי וחסר ריגושים, אך שני גורמים יוצרים בו עניין. הגורם האחד הוא המלודיה אותה בוחר סן-סנס לתת לכנורות. מלודיה זו מצוטטת מתוך אחד הלהיטים של התקופה - ריקוד ה"קאן קאן" מתוך "אורפאוס בשאול" של אופנבך. ריקוד ה"קאן קאן" הוא ריקוד עליו ומהיר, והפיכתו ל"איטי" ו"מכובד" היא פארודיה. הגורם השני הוא השילוב בין המקצב של המלודיה, בעיקר רבעים ושמיניות, לבין המקצב של הפסנתר, המנגן כל הזמן טריליות. העימות בין השמיניות והטריליות המנוגגות בו-זמנית יוצר תנועה בתוך האיטיות.

The musical score for '4. צב' is in 3/8 time and B-flat major. It is marked 'Andante maestoso' and 'pp'. The piano part consists of a series of chords in the right hand and a rhythmic accompaniment in the left hand. The violin part plays a simple, rhythmic melody.

5. הפיל

לפרק זה מספר תכונות דומות לפרק הקודם - הצב. התזמור דומה: המלודיה מנוגנת בידי הקונטרבס בצליליו הנמוכים והכבדים, והפסנתר מלווה באקורדים בתבנית ליווי של ריקוד הואלס. הוראת הביצוע *Allegro Pomposo* מעצימה את הקריקטורה. גם כאן משתמש סן-סנס בפארודיה על אחד הלהיטים של התקופה: מחול ואלס עדין ואוורירי מתוך "הסילפידות" של ברליוז הופך לפרק כבד, מגושם ונפוח מחשיבות, שכל ריקודיות או אווריריות ניטלות ממנו.

The musical score for '5. הפיל' is in 3/8 time and B-flat major. It is marked 'f'. The piano part features a series of chords in the right hand and a rhythmic accompaniment in the left hand. The contrabass part plays a simple, rhythmic melody.

בהמשך מצוטט גם "מחול הפיות" מתוך "חלום ליל קיץ" של מנדלסון, המבוצע במקור בכלי הנשיפה מעץ בצלילים גבוהים, מהירים וקלילים.

The musical score for '5. הפיל' shows the contrabass part in 3/8 time and B-flat major, marked 'f'. It features a simple, rhythmic melody.

6. קנגורים

זהו קטע קצר ומינימליסטי. הוא כתוב לשני הפסנתרים, אך הפסנתרים מתחלפים ביניהם, באופן שרק פסנתר אחד נשמע בכל פעם.

בפרק שלשה פסוקים בלבד, שניים בני שש תיבות ואחד בן שמונה תיבות, וכל פסוק מחולק לשני חלקים מנוגדים.

החצי הראשון של כל הפסוקים (שלוש תיבות) זהה: קפיצות בצלילים קצרים על צליל האקורד של הדרגה הראשונה (דו מינור), בעליה ואז בירידה. לכל אחד מן הצלילים מוצמד צליל קישוטי מקדים, המוסיף לאופיו הקופצני. תוך כדי העליה מתרחשות האצה והגברה, ובירידה יש החלשה והאטה.

The musical score is for piano and is written in 4/4 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It consists of three measures. The first measure is marked 'Moderato' and 'p' (piano). The second measure is marked 'accel.' (accelerando). The third measure is marked 'rit.' (ritardando). The melody is primarily in the right hand, with some accompaniment in the left hand.

בפסוק השלישי יש שתי תיבות נוספות של קפיצות, בצלילים אחרים. החצי השני של כל פסוק (שלוש תיבות) מהווה ניגוד לחצי הראשון: צלילים ארוכים, סטטיים, בלגטו ובעצמה קבועה. לאחר הקפיצות יש נטיה לפרש חלק זה של הפסוק כמנוחה. החצי השני של הפסוקים אינו זהה מבחינת הצלילים, ובסוף כל פסוק הוא מוביל למרכז טונלי אחר.

The musical score is for piano and is written in 3/4 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It consists of three measures. The first measure is marked 'pp' (pianissimo). The melody is primarily in the right hand, with some accompaniment in the left hand.

כמו בפרקים הקודמים, הצב והפיל, השעשוע בפרק זה הוא בשני רבדים: הרובד הפשטני שעל פני השטח – חיקוי קריקטורי של תנועה מן הטבע באמצעות כלים מכובדים בקונצרט.

הרובד השני, המיועד למביני דבר, הוא משחק מוסיקלי. בשני הפרקים הקודמים היתה פארודיה על מלודיות מוכרות, ואילו כאן השעשוע הוא הרמוני. סן-סנס מתחיל את שלשת הפסוקים באופן זהה, בסולם דו מינור, אך מגיע בכל פעם למנוחה במקום רחוק יותר ואולי אף בלתי צפוי מבחינה הרמונית: סול מינור, להט מז'ור, ולבסוף – מי מז'ור, שהוא רחוק מאד מ-דו מינור. החלוקה בין הפסנתרים מרמזת, אולי, לכך שיש ביניהם תחרות סמויה – מי יגיע רחוק יותר.

7. אקווריום

פרק זה הוא ארוך ביחס לפרקים אחרים ביצירה, וחותרם את השישייה הראשונה של הפרקים. מבנהו דו-חלקי: AB AB A' coda. התזמור כולל כלי קשת מעומעמים (ללא קונטרבס), חליל, שני פסנתרים והרמוניקה, שתפקידה מנוגן כיום ע"י צ'לסטה או גלוקנשפיל. בחלק A (8 תיבות) מנוגנת מלודיה רגועה ע"י הכנורות, הוילולה והחליל. החומר המלודי מצומצם ומבוסס על מספר צלילים קטן ומהלכים סקונדליים חוזרים. המלודיה בת שלשה פסוקים: שני פסוקים זהים בני שתי תיבות ופסוק שלישי בן ארבע תיבות, ובכולם חזרה על אותו חומר מלודי. המקצב מונוטוני – רבעים בלבד. כל אחד משלשת הפסוקים מסתיים בצליל ארוך במיוחד.

מסביב למלודיה המתנהלת לאיטה נשמע דימוי צלילי של מים מפכפכים. האווירה ה"מימית" נוצרת ע"י הפסנתרים, המנגנים ארפזים בכיוונים מנוגדים זה לזה, האחד בסקסטולות (6 צלילים שווים בתוך רבע) והשני בדציאולות (10 צלילים שווים בתוך רבע). נגיעות של הגלוקנשפיל משלימות את האווירה.

בחלק B, הקצר מ-A (4 תיבות), נשארים כלי הקשת באופן סטטי על צליל בודד ואילו הפסנתרים יוצרים תנועה ע"י סקוונצות כרומטיות יורדות.

B-ו A חוזרים פעם שניה.

בפעם השלישית משתנה המלודיה של חלק A, ואילו חלק B הופך לקודה ובה ירידה כרומטית עדינה של הפסנתרים בליווי טרמולנדו של המיתרים, ואחריה תנודות חרישיות בין שני צלילים, והעלמות בגלישה למעלה.

קשה למצוא נימה הומוריסטית בתוך הפרק עצמו. כאמור למעלה, מבנה הסויטה כולה יוצר קשר בינו לבין הפרק "הברבור", שגם הוא ארוך יחסית ורציני. ייתכן כי סן-סנס הרגיש צורך לתת למאזיניו אתנחתא בין הפרקים הקצרים והמשעשעים, ואולי מיקומו של הפרק לפני הטיפוסים בעלי האזניים הארוכות בא להדגיש את ההבדל בין אותם פטפטנים לבין הדגים הממלאים פיהם מים.

8. טיפוסים בעלי אזניים ארוכות

שם הפרק מדבר בעד עצמו – סן-סנס משווה את הרכלנים, המאזינים לשיחות לא להם, לחמורים. יש הטוענים כי הביקורת היא על המבקרים המוסיקליים.

התזמור: כנור ראשון וכנור שני

פרק זה מבוסס על מוטיב אחד, מוטיב הנעירה, המבוצע ע"י שני הכנורות לסרוגין (חיקוי או דו שיח) במפעם חפשי.

מוטיב הנעירה מבוסס על קפיצה מצליל קצר וגבוה (אוקטבה רביעית) לצליל ארוך הנמצא יותר משלש אוקטבות מתחתיו, צליל שנפתר בסקונדה קטנה בירידה

Tempo ad lib. 8va^{-1}
Vln. I *ff*

9. הקוקיה במעמקי היער

התזמור: שני פסנתרים וקלרינט, בתפקידים מנוגדים.

הפסנתרים יוצרים את תחושת הצעידה ביער עבות ומסתורי, ע"י אקורדים מלאים וכבדים ברבעים. מדי פעם, כאשר הם עוצרים, נשמע מוטיב הקוקיה הקצרצר ע"י הקלרינט.

Andante
Cl. *una corda pp*
Pno. *una corda pp*
Ped.

הקוקיה מתעתעת: אחרי שש הפעמים הראשונות מופיע מוטיב הקוקיה באופן בלתי סדיר ובלתי צפוי, ובלתי קשר לנגינת הפסנתרים הנמשכת כמקודם.

זהו משחק של המלחין עם מאזיניו: האם יוכל להפתיעם בהופעותיו הבלתי צפויות של מוטיב הקוקיה?

10. כלוב צפרים

התזמור: חליל, שני פסנתרים וכלי קשת.

התכונות הבולטות: מהירות גבוהה ואופי תזזיתי, רגיסטר גבוה, פיסוק ברור. לעומת הקוקיה, המאוזכרת רק במוטיב קצר בן שני צלילים, הצפור (או הצפרים) אשר בכלוב מתוארת בהרבה מאד צלילים מהירים ע"י החליל. לא ברור אם החליל מתאר את ציוץ הצפור, או את נפנוף כנפיה, אך נוצר רושם של מאמץ גדול והשקעת אנרגיה. בניגוד לקוקיה, הצפור שבכלוב חייבת להשאר במקומה והיא חוזרת שוב ושוב על אותם צלילים ועל אותה מלודיה. זוהי מלודיה בעלת קו מתאר קעור – כאילו הצפור מנסה לצבור תנופה ולעוף למעלה, אך כמובן שאיננה מצליחה לפרוץ מן הכלוב והיא נדונה לנסיונות חוזרים ונשנים.

כלי הקשת מלווים את הצפור בטרמולנדו עדין שכאילו תומך בה. לאחר ארבעה פסוקים מצטרפים הפסנתרים, מעודדים את הצפור בתבנית סינקופית, מחקים את מעופה, ומגיבים לנסיונותיה החוזרים ונשנים במעין דו שיה:

בסוף הפרק הצפור אוספת כוח ע"י קפיצות ההולכות וגדלות, ולבסוף ממריאה בסולם כרומטי עולה. הייתכן כי הצליחה לצאת לחפשי?

פרשנות אחרת גורסת כי יש כאן תאור של צפרים רבות, הנשמעות מכל עבר, וגם הטרמולנדו של כלי הקשת והמוטיבים הקצרים של הפסנתרים מתארים קולות של צפרים שונות.

11. פסנתרנים

תזמור: שני פסנתרים וכלי קשת.

פרק זה מלגלג על התלמידים והמורים לפסנתר. עצם הכללתו של פרק בשם "פסנתרנים" בתוך סויטה המוקדשת לחיות, מאירה אותם באור סטירי.

סן-סנס נותן לפסנתרים תרגילי זריזות אצבעות וסולמות עולים ויורדים האפייניים לאימוני הפסנתרנים. כלי הקשת מתערבים מדי פעם בהדגשה תקיפה, ויש להניח כי הם מייצגים את המורים הדורשים: "שוב!" או "הלאה!". לקראת סוף הפרק התערבותם של המורים הולכת וגדלה ע"י הצפפה (סטרטו). התבנית המיוחסת למורים היא בעלת אופי רגזני:

תרגילי הפסנתר נקטעים בתקיפות ע"י שלש הדגשות של כל ההרכב המנגן.

12. מאובנים

התזמור: קלרינט, קסילופון, שני פסנתרים וחטיבת כלי קשת.

מבנה הפרק הוא מבנה של רונדו: A B A C A

בפרק זה מביע סן-סנס את מורת רוחו משימוש יתר במנגינות ומביצועים רבים מדי שלהן, עד שהן "נשחקות" ומתאבנות, ואין בהן עוד הבעה ורוח חיים. לשם כך הוא מצטט מספר מלודיות מוכרות עד לעייפה לתלמידיו ולידידיו.

הנושא של הריטורנלו (A) לקוח מיצירתו של סן-סנס עצמו "מחול המוות" (Danse Macabre), והיא מבוצעת ע"י הקסילופון, כמו במקור:

אפיזודה B מבוססת על שלש נעימות עם צרפתיות:

J'ai du bon tabac .1

Ah! Vous dirai-je, maman .2

Partant pour la Syrie .3

אפיזודה C מבוססת על האריה של רוזינה מתוך "הספר מסביליה":

הוראת המפעם של סן-סנס מבקשת נגינה מגוחכת : Allegro ridicolo
כל חטיבה מעוצבת באופי שונה, ע"י שימוש במרקם ובתזמור מתאימים:
המלודיה בריטורנלו A מנוגנת ע"י הקסילופון, ליצירת אסוסיאציה של שקשוק העצמות בעת ריקודי
השלדים. בהמשך מצטרפים גם הפסנתרים באוקטבות ומחזקים את הרושם. כלי הקשת מגיבים בהזגשה
בכל פעם שהמלודיה נעצרת, בפעם הראשונה בתקיפות, ובפעם השניה בפיציקטו.
המרקם בחטיבה זו נוטה להומוריתמיות - כל כלי הקשת מנגנים יחד, ואף הפסנתרים כך.
בחטיבה השניה, אפיזודה B, נאלם צלילו הבולט של הקסילופון, ובמקומו מובלטים הפסנתרים. המרקם
בחטיבה זו פוליפוני, ומתבסס על חיקויים בין הקולות. הקלרינט נשמע לרגע, מצטט את אחד משירי העם.
בחטיבה השלישית, אפיזודה C, צליל הקלרינט בולט, והוא מנגן את המלודיה הראשית. הליווי עדין,
תחילה אקורדים שקטים בפסנתר ולאחר מכן מצטרפים כלי הקשת בפיציקטו.
הפרק מסתיים בריטורנלו, מבוצע באוניסון ע"י כל ההרכב.

13. הברבור

פרק זה חותם את השישייה השנייה של הפרקים. זהו פרק ארוך עם מלודיה רגשנית לצ'לו סולו בליווי הפסנתרים. יחסו הרציני של סן-סנס לפרק זה ניכר מתוך העובדה, כי זה הפרק היחיד אותו הרשה לפרסם בחייו, אך מצד שני – ייתכן כי זוהי פרודיה על הקטעים הפתטיים מדי הנכתבים לצ'לו סולו. תכונותיו הבולטות של הפרק: מפעם איטי, מרקם הומופוני (מנגינה וליווי) ופיסוק ברור.

המלודיה הלירית נובעת כולה כפיתוח מן הנושא המוצג בפסוק הראשון:

Andantino grazioso

Vc. *p*

קו המתאר של הנושא גלי, ובחלקו השני עליה תלולה. יש הרואים בקו מתאר זה מעקב גרפי אחר צורתו של הברבור.

הפסוק השני הוא וריאנט על הפסוק הראשון, ומגיע לשיא גבוה יותר.

הפסוקים 3 ו-4 הם פיתוח סקוונציאלי של הנושא

הפסוקים 5 ו-6 הם מעין ראי של פסוקים 3 ו-4

הפסוק השביעי הוא חזרה על הפסוק הראשון עם סיום שונה

הפסוק השמיני מהווה סיום, המשתמש בחמרים מתוך הנושא.

המרקם ההומופוני מבליט את המלודיה, והרקע העדין של הפסנתרים מדמה פכפוך של מים שקטים, בעזרת חזרה על פיגורציה קבועה:

Andantino grazioso

Pno. *pp*

14. סיום

תזמור: ההרכב כולו.

תכונות בולטות: פרק מהיר ועליז, במבנה של רונדו, המאזכר את פרקי היצירה.

נושא הריטורנלו של הפרק הוא בעל אופי של מרש עליז:

Fl.

Pno.

מהלך הפרק:

* מבוא, המאזכר את המבוא בפרק הראשון

* ריטורנלו

* אזכור של הערודים

* ריטורנלו

* אזכור של התרנגולות

* אזכור של הקנגורים

* אזכור של הפסנתרנים

* אזכור של נעירת הטיפוסים בעלי האזניים הארוכות

* קודה קצרה ונמרצת המסתיימת בשלשה אקורדים תקיפים.